

oplossing van deze tegenstrijdigheid nu is niet in Genève, is ook niet in Frankrijk, maar deels in Engeland, deels in Amerika tot stand gekomen, doordien toen tenslotte de Kerkelijke en de politieke zijde van het volksleven van elkander werden losgemaakt, en beiden, Staat en Kerk, op eigen voet kwamen te staan. Deze uitkomst had noch Calvijn noch Languet voorzien, maar toch vloeide ze voort uit wat reeds Calvijn zoo beslist beleden had, dat er tweeërlei existentie is, de ééne onder den getemperden glans van de Gemeene Gratie, de andere onder het zooveel rijker licht der Bijzondere Openbaring. Alzoo niet een godsdienstlooze Staat en de Kerken in dien Staat geoorloofde Vereenigingen, maar een Overheid die onder de hoede der Gemeene Gratie in Gods Naam het bestuur over het land voerde, en in dien Staat gevarieerde vormen van een Kerkelijk leven, dat in Staat en maatschappij beide *iure suo* optrad.

§ 52. *Gang van zaken in Engeland.*

Dr. Hermann Weingarten heeft in zijn *Die Revolutions Kirchen Englands, ein Beitrag zur innern Geschichte der Englischen Kirch und der Reformation*, Leipzig 1868, de ontwikkeling van deze derde periode van het Calvinisme met groote nauwkeurigheid, en met juiste onderscheiding tusschen de Kerkelijke en de politieke beweging, uiteengezet. Het zou te ver voeren, indien hier ook maar gepoogd werd den historischen gang van dit proces in bijzonderheden te schetsen. We bepalen ons daarom tot de hoofdmomenten. Toen Engeland in 1532, onder Hendrik VIII, met de Pauselijke hierarchie brak, werd door deze forsche daad het hoogste ideaal verwezenlijkt dat ooit door de Ghibellijnen in Duitschland gekoesterd was. De eenheid tusschen Kerk en Staat bleef onverkort, maar de hoogheid van den Staat zou nu over de Kerk, niet meer de hoogheid van de Kerk over den Staat gelden, en in elk land zou de Kerk een eigen nationaal karakter erlangen. Hiermede is niet gezegd, dat niet ook in Engeland reeds destijds zekere reformatie in geestelijk opzicht gaande was, maar deze brak niet door. Wat Hendrik VIII tot stand bracht, was het zich vrijmaken van de politieke macht van den Paus, en, teneinde dit te kunnen tot stand brengen, de nationaliseering van de Engelsche Kerk. De